

Hytaý üçünji jahan urşunyň öñünü alýar

Category: Kitapcy, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 26 января, 2025

Hytaý üçünji jahan urşunyň öñünü alýar HYTAÝ ÜÇÜNJI JAHAN URŞUNYŇ ÖÑÜNI ALÝAR

Hytaý nämüçin dünýäni täze global uruşyň sahnasyna dönderjek garaňky senarileri aradan aýyrды?

Ýewropanyň jümmüşindäki uruş birnäçe aý bäri surnuksyryjy we rehim-şepagatsyz görnüşde dowam edýär. Geçen asyrda bolup geçen jahan uruşlarynyň hasratly ýatlamalaryny gaýtadan ýada salýar.

Bu urşuň dünýäni üçünji jahan urşuna iterjegini aýdýanlar bar. Emma şular ýaly howatyrlanmalara esaslanýan çaklamalar geçmişiň tragediýalarynyň gaýtalanmagy ýaly hakyky gorky ýa-da syýasy sebäpler bilen çışirilýär.

Heläkçiliğin erňeginde durandygymyz hakdaky çaklamalary okadygam, eşitdigem. Ýone praktiki sebäplerden ötri şeýle zat bolmaz. Aslynda urşuň turmagynym öñünü alýan bir ýurt bar, olam – Hytaý.

Global möçberdäki urşuň turmagy diňe öñünü almasy mümkün däl äpet harby güýjüň dünýäni basyp almaga hyýallanmagy bilen bolup biler.

Mysal üçin, nasistler jahan urşunda şeýtdi. Olaryň bet pyglyny soňlandyran has uly güýç ýa-da güýçler bileleşigi gelmezdenem hiç kime ýeñilmediler.

Öňler Russiýanyň Ýewropany basyp aljak, ilkinji uçgunlaryny syçradyp biljek we geçmişiniň garabasmalaryny dolap getirjek ýurtdugyndan gorkýardyk. Ýöne Russiýa düzümine birikdiren ýerleri-de goramakdan ejizdigini görkezdi.

Günbataryň Kiýewe yzyny üzmän edýän ýarag kömegi bolsa-da, Russiýa üçinem dogrudygyna şübheleriň artýan urşunda rus güýçlerinininiň turuwbaşdan geleňsizdigini we morallarynyň çökendigini görkezdi.

Ähli şowsuzlygyna garamazdan Pekin uruşda Moskwanyň tarapynda durup gatnaşmagy makul bilen bolsady, onda üçünji jahan urşunyň gara kölegesi şumadam üstümizde durardy.

Russiýa-Hytaý bileleşigi, gürrüňsiz, dünýäni dowzaha döndererdi. Hytaý ýolbaşylygynyň dünýäni tanklar bilen däl-de elektron cipler bilen basyp almagy meýilleşdirýändigi üçin Hudaýa şükür edeliň.

Ol uly sowukganlylyk we rasionallyk görkezip, dünýäni gorkunç beladan halas etdi.

Ýakyn wagtda Hytaýyň Daşary işler ministri Russiýanyň Daşary işler ministri Lawrowyň täze jahan urşunyň golaýlaşýandygy baradaky aýdan sözleriniň döreden ünjülerini gidermek maksady bilen hiç kimsäniň täze jahan urşuna giresiniň gelmeýändigini aýtdy.

Hytaýlylar iki tarapdanam oýuna getirilmäge dyrjaşyldy. Bu taraplardan birinjisi içerkى syýasat we täzeden saýlanma arzuwy bilen ruhlanan günbatarly syýasatçylar. Nensi Pelosi muňa mysal.

Pelosi Pekini aljyradyp we ony Russiýa bilen has ýakyn hyzmatdaşlyk etmäge mejbur edip, dünýäniň öni alynmaga degişli has uly howp hökmünde görkezmek üçin meçew berijilikli hemle bilen Taýwanda resmi saparda bolupdy.

Ikinji tarap bolsa, Russiýa. Daşary işler ministri Lawrow diplomatiki we suhangöylük ukyplaryny ulanyp, bu meselede köp tagalla etdi.

Bileleşik döwresini giňeltmek we Pekini Günbatar bilen garşyma-garşy getirmek maksady bilen birnäçe gezek Hytaýda resmi saparda boldy. Hernä ol emelleriniň birine-de ýetip bilmedi. Ruslar Şanhaý Hyzmatdaşlygy guramasynyň

ýygnanşygyndan öýlerine dolananda gymmaty peselen diplomatiki wadalar bilen geldi.

Ýogsa-da, Hytaý nämüçin dünýäni täze global urşa iterjek garaňky senarileri aradan aýyrdы?

Hytaýly diplomatlar nämüçin urşuň öňüni almagyň we parahatçylygy berkitmegin gymmatynyň gürrüñini edýär? Munuň sebäpleri praktiki we äşgär.

Moskwanyň bilelikdäki harby türgenleşikleri we liderleriň özara ýygnanşyklaryny geçirmek arkaly Hytaý bilen bir hatardadygyny görkezme synanşyklaryna garamazdan hakykatlar başgaça.

Hytaý bilen Ýewropanyň we ABŞ-nyň arasyndaky söwda dolanşygy 26% bolsa, Russiya bilen arasyndaky söwda dolanşygy bary-ýogy 2%. Pekin bu söwda gatnaşyklaryny howp astyna salyp bilmez.

Tersine, dowamly diýen ýaly günbatarly hökümetlere hytaý harytlaryna salynýan salgydy ýatyrmaga çagyryar. Hytaýyň Russiya ýakynlaşmagy ony sanksiyalara duçar edip biler.

Muny Hytaýyň ukrain we taýwan konfliktlerinde oýlanşyksyz ädim ätmeýändigindenem görüp bolýarm Amerikan we ýewropa bazarlaryna girmek, ýewropa tehnologiyasyndan peýdalanmak Hytaý üçin şumat hemme zatdan wajyp.

Hytaý ynanyň bolmajak derejede ykdysady üstünlige eýe boldy. Baýlygy bilen tanalýan Guandun prowinsiýasynyň gaýry sap ýurt boýunça düşyän girdejisi 1,8 trillion dollar barabar. Munuň özi tutuş Russiyaňkydan (1,5 trillion dollar) köp!

Şol sebäpli Hytaýyň maýa goýumlaryny goýyan häzirki dünýä düzgüninden peýdalanmaga dyrjaşýandygyny we bu düzgünı uruşlardyr ýaragly çaknyşyklary goldap, ýerleri basyp alyp üýtgetmäge synanşmaýandygyny görýärис.

Şonuň üçinem öñe sürülyän ähli garaňky çaklamalara garamazdan, Pekin ýokarda agzalyp geçilenleriň tersine bir karar kabul etmedik ýagdaýynda öňümizdäki ýyllarda täze jahan urşuna şayatlyk etmeris.

Memduh MUHEÝNI,
«Al Arabiya» telekanalynyň başlygy.
Şenbe, 17.12.2022 ý. Publisistika